

پیشینه‌ی ورزش شطرنج در نهاد

یوسف شهبازی

اشاره

از آن هنگام که شطرنج به عنوان یک ورزش مطرح شد، مورد اقبال عده‌ی زیادی قرار گرفت. ورزشی که معرفیت و محبوبیت آن به این دلیل است که ذهن و فکر را پرورش می‌دهد. درست است که صفحه‌ی شطرنج صفحه‌ی جنگ و زورآزمایی بین دو قوه است، لیکن آن که برنده می‌شود حاکی از این است که دارای برنامه‌ریزی بهتری بوده و فکر ورزیده‌تری داشته است. به نحوی که توانسته چندین حرکت خود و طرف مقابل خود را پیش‌بینی کند و با انتخاب حرکتی مناسب برنده‌ی بازی گردد.

ورزش‌ها، علاوه بر ایجاد تغییر مثبت در پیکر ورزشکاران، آثار روحی و خلقی نیز دارند و آنها را متخلق به اخلاق نیکو بار می‌آورند. داشتن صفات پسندیده و خصلت‌های ورزشکارانه است که فرد را شاخص می‌کند. فتوت، جوان‌مردی، گذشت، فروتنی، یاری و مساعدت هم‌نوعان و ... از جمله صفات پسندیده‌ای است که از یک ورزشکار انتظار می‌رود.

علاوه بر این، گویی جامعه از ورزشکار رشته‌ی شطرنج انتظار بیش‌تری دارد و آن این که چنین شخصی گذشته از زندگی فردی، در زندگی اجتماعی نیز باید دارای روش و منشی متفکرانه‌تر باشد. به این معنی که از کنار مسائل و معضلات جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کند به سادگی عبور نکند. به اتکالی تفکر و ذهن ورزیده‌ای که دارد برای رفع مشکلات چاره بیندیشد و راه حل ارائه دهد. برای برون‌رفت از چنگال عقب‌ماندگی، ابتکار عمل عرضه کند. اگر از این ذهنیت‌های ورزیده و ارزشمند، که در اثر

اشتغال به این ورزش و ممارست در آن به دست آورده‌اند خیری
به جامعه و زندگی هم‌نوعان و همشهریان‌شان نرسد، باید از آنان
پرسید پس فایده‌ی این ورزش چیست؟!

* * *

آن چه در این شماره از نظرتان می‌گذرد اجمالی از پیشینه‌ی
این ورزش است که همشهری گرامی و پیش‌کسوت شطرنج
نیاوند، جناب آقای یوسف شهبازی ارسال داشته‌اند. ضمن تشکر
از ایشان، امیدواریم مباحث بعدی و تکمیلی این ورزش و جایگاه
آن در دهه‌های اخیر نیاوند از سوی ایشان و سایر همشهریان
صاحب‌نظر در ورزش شطرنج، برای این فصل‌نامه ارسال گردد.
«فرهنگان»

شطرنج فعالیت‌ی خوش‌آیند و دوست‌داشتنی است. یادگیری این ورزش در تقویت
فکر و روح شما اثر بسیار مطلوبی دارد. با غرق شدن در بازی شطرنج شما همیشه
خود را در میدانی با اسب‌ها و فیل‌ها و پیاده‌ها می‌بینید و این محوطه‌ی محصور
(صحنه‌ای با ۶۴ مربع) شما را به یاد جنگ‌های قرون وسطا و جنگ اول و دوم
جهانی می‌اندازد و خود را بین آن‌ها احساس می‌کنید. اگر شطرنج را به مثابه‌ی یک
سرگرمی قبول کنید تفریحی بسیار زیبا و نشاط‌انگیز خواهید داشت. به هر حال،
ورزش شطرنج در قدیم، حال و آینده همواره به عنوان یک بازی خوب قلمداد شده
و می‌شود.

پیشینه‌ی شطرنج

شطرنج‌بازان غالباً افرادی از اقشار بسیار ممتاز جامعه را تشکیل می‌دادند. به
طوری که در بین آن‌ها نامدارانی چون ناپلئون بناپارت، بنیامین فرانکلین، پادشاه
اسپانیا وجود داشته‌اند. هم‌چنین، چارلز دیکنز، ابراهام لینکلن نیز شطرنج بازی

می‌کردند. اما اگر پرسیده شود شطرنج دقیقاً در چه زمانی ساخته شده برای این سؤال پاسخ صحیحی در دست نیست.

اولین سندهای مکتوب در مورد شطرنج مربوط به ۶۰۰ سال بعد از میلاد است که به سانسکریت نوشته شده و حاکی از آن است که شطرنج از هندوستان منشأ گرفته است. ضمن این که کشورهای غربی از جمله یونان و ایرلند نیز جزء مبتکرین شطرنج قلمداد شده‌اند.

نام هندی شطرنج «شاتورانجا» است، به معنی چهار جناح در سپاه. روی صحنه شطرنج این چهار نیرو چنین نام‌گذاری شده‌اند: فیل، اسب، ارابه و پیاده. از آن جا که ارابه اولین بار در لشکرکشی اسکندر به هند وارد فرهنگ هند گردیده است، بازی شطرنج ابتدا توسط هندی‌ها به ایرانی‌ها عرضه گردید و در این موقع بود که اسم آن از «شاتورانجا» به «شطرنج» تبدیل شد و در فرهنگ عربی نیز رواج یافت.

هارون‌الرشید از خلفایی بود که شطرنج را ترویج داد. او به شطرنج‌بازان ماهر ملاحظت می‌نمود و بر ایشان مسابقاتی ترتیب می‌داد. البته خود او شطرنج باز ماهر نبود. اولین استاد شطرنج یک مسلمان به نام العدلی بود که کتابی در مورد تکنیک‌های شطرنج نوشت.

مأمون خلیفه‌ی عباسی نیز به بازی شطرنج راغب بود. از گفته‌های مأمون خلیفه عباسی این است: «من که از هند تا آندلس را به زیر فرمان دارم چگونه نخواهم توانست ۳۲ مهره را در میدانی به مساحت دو زراع مربع (که معادل ۳۶ اینچ مربع است) رهبری کنم».

این مساحت صفحه‌ی شطرنج آن زمان، امروزه نیز مساحت استاندارد صفحه‌ی شطرنج است. این بازی بین مغول‌ها نیز رواج داشته است. تیمور لنگ امپراتور مغول یکی از شطرنج‌بازان ماهر بود.

شطرنج در نهاوند

اگرچه بازی شطرنج در ایران سابقه‌ی دیرینه دارد و در ادبیات فارسی بسیار مطرح شده است، اما در نهاوند، به خصوص در قالب یک «ورزش»، پیشینه‌ی طولانی ندارد.

تاریخ: ۱۳۹۴/۴/۲۶

شماره: ۵۱

سازمان تربیت بدنی و تفریحات سالم

نهاوند

روزنامه در اراستی

آقای سید مرتضی (رئیس)

بنون جنتا بعالی بسمت دار در مسابقات شطرنج تیم کلنی شهرستان نهاوند تعیین شده ایستند
خواهندست ساعت ۴ بعد از ظهر روزهای ۱۸ و ۱۹ و ۲۰ خرداد ماه جاری در سالن دبیرستان /
فیروزان حضور بهم رسانید /

رئیس هیات شطرنج نهاوند - تاج بخش

در دهه‌های سی و چهل نهاوند افرادی بودند که حرکات مهره‌ها را در شطرنج می‌دانستند ولی شطرنج‌باز نبودند. چون بازی شطرنج ممارست فراوان می‌خواهد و پس از یادگیری حرکات مهره‌ها، تماشای بازی کنان ماهر و دانستن قوانین شطرنج خود یکی از شروط خوب بازی کردن است.

قبل از سال‌های ۱۳۳۰ عده‌ای را از آذربایجان به نهاوند تبعید کرده بودند. آن‌ها در کارهای ظریف‌کاری، مخصوصاً نجاری بسیار هنرمند بودند و در کار نجارهای نهاوند که فقط کرسی و نردبان می‌ساختند، تحولی به وجود آوردند. بهترین آن‌ها مرحوم حشمت‌الله امیدی بود که می‌گفتند فرنگی کار است.

این تبعیدی‌ها بیش‌تر تخته نرد می‌ساختند و در پشت تخته نردها صفحه‌ی شطرنج را هم تعبیه می‌کردند ولی مهره‌ی شطرنج خیلی کم در اختیار بود. در آموزشگاه‌ها به هیچ وجه بازی شطرنج رایج نبود و حتی مسئولین تربیت بدنی خود نه اطلاعی داشتند و

شطرنج به عنوان یک ورزش نگاه نمی‌شد. اوائل، بازی شطرنج در حقیقت بیش‌تر بین کسبه و تجار نهاوند رواج داشت. شب‌های زمستان که شب‌نشینی (دوره) بود عده‌ای از کسبه فقط شطرنج بازی می‌کردند. حتی روزهای جمعه هر کس حریفی برای خود پیدا می‌کرد و از صبح تا شب به این بازی مشغول (خوب شطرنج) می‌شد.

شطرنج، همانند سیگار می‌تواند اعتیاد ایجاد کند و مخصوصاً اگر در این کار افراط شود می‌تواند برهم زنده‌ی اساس خانواده و مانع خوشبختی باشد. برعکس در صورتی که حد اعتدال رعایت شود فعالیت لذت‌بخش است.

در دوره‌های شب‌نشینی نهاوند کسانی که شطرنج بازی می‌کردند عبارت بودند از مرحوم داود عصار، آقای مرتضی نهاوندی، آقای حسن مقیمی، حاج سهم‌الدین تقوی، حاج احمد جواهریان، آقای علیمرادیان، علی اشرف و علی اعظم جلالی و آقای شیخ‌الملوکی.

سپس، این ورزش کم‌کم در بین اکثر مردم رواج پیدا کرد و بسیاری با میل و علاقه به بازی شطرنج مشغول شدند. بنده، که در دبیرستان فیروزان تدریس می‌کردم با زحمت فراوان کتاب‌هایی در این باره تهیه کردم و هر هفته، که گروهی از دانش‌آموزان روزنامه‌ی دیواری تهیه می‌نمودند، یک یا دو مسئله‌ی شطرنج در آن می‌آوردیم و به کسی که آن‌ها را حل می‌کرد، جایزه می‌دادیم. دانش‌آموزان هم وقتی یاد گرفتند به این بازی علاقه زیادی پیدا کردند.

در سال ۱۳۴۲، که آقای تاج‌بخش شهردار نهاوند بود، مسابقه‌ای در سطح شهر در دبیرستان فیروزان تشکیل داد و این جانب (یوسف شهبازی) و آقای غلامرضا قیاسی و مسئول تربیت بدنی جزء داوران این مسابقه بودیم. در این مسابقه، آقای جلالی نفر اول شد و اولین کاپ مسابقه‌ی شطرنج را از فرماندار، که آن موقع آقای حسین‌زاده بود، دریافت نمود.